גמרא

תָּנוּ רַבָּנָן, התורה אמרה לקחת 'פְּרִי עֵץ הָדָר' ויש ללמוד מהכתוב שצריך לקחת מין הגדל בעֵץ שֶׁטַּעַם עֵצוֹ וְטעם פִּרְיוֹ שָׁוֶה – לגזע ולענפים ולפרי הגדל בו יש אותו טעם, ולאיזה עץ יש תכונה זו, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה אֶתְרוֹג, שטעם עצו ופריו שוה. מקשה הגמרא: וְאֵימָא שכוונת התורה לפִּלְפְּלִין שטעמם וטעם עצם שוה, כִּדְתַנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר 'וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ 'וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מַאֲכָל וגו' שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל'. וכי אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהערלה שאמרה תורה הוּא בעֵץ מַאֲכָל, הרי בסוף הפסוק נאמר 'לא יֵאָכֵל' ואכילה לא שייכת באילן סרק וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר – ומדוע היתה התורה צריכה לומר 'עֵץ מַאֲכָל' ולא אמרה 'עץ' סתם, אלא כוונת התורה ללמד שגם במין עֵץ שֶׁטַּעַם עֵצוֹ וְטעם פִּרְיוֹ שָׁוֶה נוהגת ערלה, ולאיזה עץ כוונת התורה, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה פִּלְפְּלִין שטעם עצו וטעם פריו שוים, ובא הכתוב לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַפִּלְפְּלִין חַיָּיבִין בְּעָרְלָה, ולא נאמר שלא תנהג ערלה בפלפלין משום שעצו נמוך ואינו גבוה מהארץ ודומה למין ירק שאין ערלה נוהגת בו. וְאגב כך למדנו שאֵין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חֲסֵרָה כְּלוּם ואפילו פלפלין גדלים בה, שהרי הפסוק מדבר בערלה בארץ ישראל, וכמו שֶׁנֶּאֱמַר על ארץ ישראל שהיא ארץ ש'לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ' ויש בה הכל. מתרצת הגמרא: הָתָם – בפלפלין, אי אפשר לומר שכוונה התורה אליהם, מִשּׁוּם דְּלָא אֶפְשָׁר לקחת אותם למצות התורה, דְהֵיכִי נַעֲבֵיד – איך נעשה בנטילתם, נִנְקוֹט חֲדָא – יטול גרעין אחד של פלפלין, לָא מִינַכְּרָא לְקִיחָתָהּ – לא ניכר הלקיחה, כיון שהוא קטן מאוד, נִנְקוֹט תְּרֵי אוֹ תְּלָתָא – ואם ניקח שנים או שלש גרעיני פלפלין כדי שתהיה הלקיחה ניכרת, הרי התורה אמרה 'פְּרִי עֵץ הָדָר' פרי בלשון יחיד ומלשון זה משמע ש(אחד) [פְּרִי אֶחָד] אָמַר רַחֲמָנָא לקחת וְלֹא שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה פֵּירוֹת, הִלְכָּךְ לָא אֶפְשָׁר לפרש שכוונת התורה לפלפלין אלא לאתרוג.

ממשיכה הברייתא: רַבִּי אוֹמֵר, מקור הדבר שכוונת התורה לאתרוג הוא משום שיש לדרוש, אַל תִּקְרֵי 'הָדָר' אֶלָּא הַדִּיר, שצריך ליטול פרי מעץ שדומה לדיר של בהמות, מַה דִּיר זֶה של כבשים יֵשׁ בּוֹ כבשים גְּדוֹלִים וכבשים קְטַנִּים, כבשים תְּמִימִים וכבשים בַּעֲלֵי מוּמִין, הָכִי נַמִּי בעץ שממנו לוקחים למצוה יֵשׁ בּוֹ פירות גְּדוֹלִים ופירות קְטַנִּים, פירות תְּמִימִים ופירות בַּעֲלֵי מוּמִין. ובפירות עץ האתרוג יש גדולים וקטנים תמימים ובעלי מומין. שואלת הגמרא: אָטוּ באילנות של שְׁאָר פֵּירוֹת לֵית בְּהוּ גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים תְּמִימִין וּבַעֲלֵי מוּמִין, הרי בכל אילן אין פירותיו שוים ויוצאים ממנו גדולים וקטנים תמימים ובעלי מומין. מבארת הגמרא: אֶלָּא הָכִי קָאָמַר, צריך לקחת פרי מעץ שדומה לדיר בכך שעַד שֶׁבָּאִין – שבזמן שנולדים הכבשים הקְטַנִּים עֲדַיִין הכבשים הגְּדוֹלִים קַיָּימִים, וכן בעץ האתרוג בזמן שגדלים האתרוגים הקטנים החדשים של שנה זו, האתרוגים הגדולים הישנים של שנה שעברה עדיין נמצאים בעץ, שהאתרוגים אינם מתקלקלים אף אם הם שוהים בעץ יותר משנה אחת. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר, יש לדרוש כך, אַל תִּקְרֵי 'הָדָר' אֶלָּא הַדָּר, מלשון דירה, שאתרוג הוא דָּבָר שֶׁדָּר בְּאִילָנוֹ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה – שיכול להימצא באילן יותר משנה אחת, ואין עוד אילן שעושה כן. ודבריו הם כדברי רבי, אלא שרבי דרש את הפסוק בלשון 'דיר' ורבי אבהו דרש את הפסוק בלשון 'דירה'. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, אַל תִּקְרֵי הָדָר אֶלָּא (אידור) [הָדוּר], שֶׁכֵּן בִּלְשׁוֹן יְוָונִי קוֹרִין לַמַּיִם (אידור) [הָדוּר], כלומר שהתורה מצַוה לקחת פרי עץ שהוא הדור והיינו שהוא גדל על הרבה מים, וְאֵיזוֹ הִיא מין עץ שֶׁגָּדֵל עַל כָּל מַיִם – שצריך להשקותו במים שאובים ולא די לו במי גשמים והוא עושה פירות, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה אֶתְרוֹג, ואין עוד שום אילן שגדל על כל מים.

שנינו במשנה: אתרוג שֶׁל אֲשֵׁרָה וְשֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת פָּסוּל: מבארת הגמרא: מַאי טַעֲמָא פסול, כֵּיוָן דְּאתרוג זה לִשְׂרֵפָה קָאֵי, כַּתּוּתֵי מִיכַּתַּת שִׁיעוּרֵיהּ – שיעורו כתות ומחוק, וכאילו אין כאן שיעור, ואף קודם שנשרף הרי הוא כעפר, ואתרוג צריך שיהיה בו שיעור.

שנינו במשנה: אתרוג (ושל) [שֶׁל] עָרְלָה פָּסוּל: מבארת הגמרא: מַאי טַעֲמָא פסול, פְּלִיגֵי בָּהּ - נחלקו בזה רַבִּי חִיָּיא בַּר (אבין) [אַבָּא] וְרַבִּי אַסִּי, חַד אָמַר, הטעם שאתרוג של ערלה פסול לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ הֶיתֵּר אֲכִילָה, שהרי ערלה אסורה באכילה והנאה, והתורה אמרה שהאתרוג צריך להיות 'לָכֶם' שיהיה ראוי לכם בכל דרכי הנאתו. וְחַד אָמַר, טעם פסול אתרוג של ערלה לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ דִּין מָמוֹן – אינו שוה פרוטה כיון שאסור בהנאה, ולכן אינו נחשב 'לָכֶם' [ולא התפרש מה אמר כל אחד מהאמוראים]. מבררת הגמרא את המחלוקת: קָא סָלְקָא דַּעְתֵּיהּ – בתחילה סברה הגמרא, שמַאן דְּבָעֵי – שמי שמצריך שיהיה באתרוג הֶיתֵּר אֲכִילָה, לֹא בָּעֵי – לא מצריך שיהיה בו דִּין מָמוֹן, וּמַאן דְּבָעֵי – ומי שמצריך שיהיה באתרוג דִּין מָמוֹן, לֹא בָּעֵי – אינו מצריך בו הֶיתֵּר אֲכִילָה.

מקשה הגמרא: תְּנַן, אתרוג שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה (פסולה) [פָּסוּל], בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר שפסול ערלה הוא לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ הֶיתֵּר אֲכִילָה, שַׁפִּיר – מובן שגם אתרוג של תרומה טמאה נפסל מטעם זה שהרי אין בו היתר אכילה, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שפסול ערלה הוא לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ דִּין מָמוֹן, אַמַּאי אתרוג של תרומה טמאה פסול, הֲרֵי מַסִּיקָהּ תַּחַת תַּבְשִׁילוֹ שמותר ליהנות מתרומה טמאה בשעה שמכלה אותה מהעולם, וא"כ הרי היא שוה פרוטה ויש בה דין ממון. מתרצת הגמרא: אֶלָּא בְּהֶיתֵּר אֲכִילָה כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגֵי דְּבָעִינַן – כולם סוברים שצריך האתרוג להיות מותר באכילה, כִּי פְּלִיגֵי בְּדִין מָמוֹן, מַר סָבַר, הֶיתֵּר אֲכִילָה בָּעִינַן – אף שצריך שיהיה ראוי לאכילה אבל דִּין מָמוֹן לֹא בָּעִינַן - אין צורך שיהיה שוה פרוטה, וּמַר סָבַר דִּין מָמוֹן נַמִּי בָּעִינַן - צריך שיהיה בו שוה פרוטה חוץ ממה שצריך שיהיה בו היתר אכילה, משום שאם אין בו היתר אכילה אינו קרוי 'לָכֶם' אף שיש בו דין ממון, כיון שאינו ראוי לכל דרכי ההנאה. מבארת הגמרא: מַאי בֵּינַיְיהוּ – מה החילוק ביניהם להלכה, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם אַלִּיבָּא דְּרַבִּי מֵאִיר שסובר שמעשר שני הוא ממון גבוה ולא של בעליו, אלא שיש לבעלים בו היתר אכילה, לְמַאן דְּאָמַר שהטעם שאתרוג של ערלה פסול לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ הֶיתֵּר אֲכִילָה, הֲרֵי יֵשׁ בָּהּ – במעשר שני הֶיתֵּר אֲכִילָה אף שאין בו דין ממון שהוא ממון גבוה ואינו יכול לקדש בו אשה, מכל מקום כיון שיש בו היתר אכילה כשר, אבל לְמַאן דְּאָמַר שאתרוג של ערלה פסול לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ דִּין מָמוֹן, אם כן כיון שמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי מָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא ואינו יכול לקדש בו אשה, אינו נחשב לכם ואינו יוצא באתרוג זה.

תִּסְתַּיֵּים – יש להוכיח דְּרַבִּי אַסִּי [ולא רב חייא] הוא זה דְּאָמַר שהטעם הוא לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ דִּין מָמוֹן, דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי, אֶתְרוֹג שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, לְדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר שהוא ממון גבוה אֵין אָדָם יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּיוֹם טוֹב, וּלְדִבְרֵי חֲכָמִים אָדָם יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּיוֹם טוֹב, הרי שדעת רב אסי שיש צורך בדין ממון באתרוג, ולכן לר"מ שמעשר שני ממון גבוה, פסול הוא. מסכימה הגמרא: תִּסְתַּיֵּים – אכן זו הוכחה.

גּוּפָא, אָמַר רַבִּי אַסִּי, אֶתְרוֹג שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, לְדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר אֵין אָדָם יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּיוֹם טוֹב, לְדִבְרֵי חֲכָמִים אָדָם יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּיוֹם טוֹב. וכן מַצָּה שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, לְדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר אֵין אָדָם יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ של אכילת מצה בַּלילה הראשון של פֶּסַח, לְדִבְרֵי חֲכָמִים אָדָם יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח. ובסמוך יתבאר הטעם. עִיסָּה – בצק שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, לְדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה, לְדִבְרֵי חֲכָמִים חַיֶּיבֶת בַּחַלָּה. ובסמוך יתבאר הטעם. מקשה הגמרא: מַתְקִיף לָהּ רַב פָּפָּא על מה שחידש רב אסי שמצה של מעשר שני פסולה לדעת רבי מאיר, בִּשְׁלָמָא בעִיסָּה של מעשר שני יש לומר שלדעת רבי מאיר אינה חייבת בחלה משום דִּכְתִיב 'רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵכֶם' חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה', ומלשון 'עֲרִסֹתֵכֶם' משמע שצריך להיות הבצק שלכם, והיינו שיהיה בו דין ממון, ומעשר שני הוא ממון גבוה, אֶתְרוֹג נַמִּי – וכן באתרוג יש לו להיפסל בסוכות משום דִּכְתִיב 'וּלְקַחְתֶּם לָכֶם וגו' פְּרִי עֵץ הָדָר' שיהיה האתרוג מִשֶּׁלָּכֶם, ומעשר שני הוא ממון גבוה, אֶלָּא מַצָּה של מעשר שני, מדוע אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, מִי כְּתִיב מַצַּתְכֶם שיהיה משמע שהמצה צריכה להיות משלכם, ואם כן מה פסול יש בזה שאינו שלו, כיון שיש בו היתר אכילה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל, וְאִיתֵימָא רַב יֵימַר בַּר שֶׁלֶמְיָא, אָתְיָא – לומדים את פסול מצה של מעשר שני בגזירה שוה 'לֶחֶם' 'לֶחֶם' מחלה, כְּתִיב הָכָא – במצה 'לֶחֶם עֹנִי' וּכְתִיב הָתָם – בחלה

'וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה', מַה לְּהַלָּן בחלה, החיוב הוא רק כשהעיסה מִשֶּׁלָּכֶם וְלֹא מִשֶּׁל מַעֲשֵׂר שני וכמו שלמדו מלשון 'עֲרִסֹתֵכֶם', אַף כָּאן במצה יוצא בה ידי חובתו רק כשהיא מִשֶּׁלָּכֶם וְלֹא מִשֶּׁל מַעֲשֵׂר שני. לֵימָא מְסַיֵּיעַ לֵיהּ לרב אסי שלדעת רבי מאיר עיסה של מעשר שני אינה חייבת בחלה. ממה ששנינו בברייתא, עִיסָּה שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים חַיֶּבֶת בַּחַלָּה. שואלת הגמרא: מדוע אמרו ראיה זו בלשון לֵימָא מְסַיֵּיעַ לֵיהּ שהוא לשון שיתכן שיש כאן סיוע לדעתו, הרי הִיא הִיא – הן הן הדברים שאמר רב אסי, ומפורש כדברי רב אסי בברייתא, והיה לגמרא לומר 'מסייע ליה' ולא לומר 'לימא'. מבארת הגמרא: אכן לענין חלה מבואר בברייתא כדברי רב אסי, אֶלָּא מה שאמרו את הראיה בלשון 'לימא', משום שהסתפקו אם יש להוכיח מזה גם לענין אתרוג ומצה ולומר מַדְּבָרֶיהָ פְּלִיגִי – ממה שהם חולקים לענין חלה ורבי מאיר פוטר, בָּהָא – באתרוג ובמצה נַמִּי פְּלִיגִי – גם כן חולקים, ורבי מאיר יפסול, אוֹ דִלְמָא שָׁאנֵי עִיסָּה – לענין חלה שרק בה ממעט רבי מאיר אם היא מממון גבוה משום שיש בה שני מיעוטים דְּאָמַר קְרָא 'עֲרִיסֹתֵיכֶם' 'עֲרִיסוֹתֵיכֶם' תְּרֵי זִימְנֵי – שני פעמים, אבל באתרוג ומצה שלא נאמרו בהם שני מיעוטים, יש לומר שכאשר יש בהם היתר אכילה, אף אם אין בהם דין ממון הרי הם נחשבים 'לכם'.

שנינו במשנה: אתרוג שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה (פסולה) [פָּסוּל]: מבארת הגמרא: טעם הפסול משום דְּלַיתְ בָּהּ – שאין בה בתרומה טמאה חִיתְּרָא אֲכִילָה, ולכן אינו 'לָכֶם' וכמו שאמרו לעיל (ע"א) שכולם סוברים שצריך להיות באתרוג היתר אכילה כדי שיחשב 'לָכֶם'.

עוד שנינו במשנה: וְאתרוג שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה לֹא יָצוֹל לכתחילה, ואם נטל יצא: מביאה הגמרא: פְּלִיגִי בָּהּ רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי, מה הטעם שלא יטול לכתחילה, חַד אָמַר, לא יטול אתרוג של תרומה טהורה מִפְּנֵי שֶׁמַּכְשִׁירָהּ – מפני שמכשיר את האתרוג לקבלת טומאה, שכל זמן שלא נגע האתרוג במים אינו מקבל טומאה, ועל ידי שמקרב את האתרוג ללולב עם שאר המינים הרטובים [ששרו אותם במים כדי שלא יתייבשו], נוגע האתרוג במים, ומעתה הוא ראוי לקבל טומאה, ואסור לגרום טומאה לתרומה. וְחַד אָמַר, לא יטול אתרוג של תרומה טהורה מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִידָהּ – על ידי משמוש הידים באתרוג, קליפתו החיצונית נמאסת ואינה ראויה לאכילה, ואסור להפסיד תרומה. שואלת הגמרא: מַאי בֵּינַייהוּ – מה הנפקא מינה בין הטעמים. עונה הגמרא: בְּגוֹן שֶׁקָּרָא עָלֶיהָ – על האתרוג שֵׁם תרומה חוץ מִקְלִיפָתָהּ חִיצוֹנָה, שכשהפריש וקרא שם תרומה לאתרוג, אמר שכל האתרוג יהיה תרומה מלבד קליפתו החיצונה, ולכן הקליפה החיצונה אינה תרומה אלא חולין, ואם כן לְמַאן דְּאָמַר שלא יטול מִפְּנֵי שֶׁמַּכְשִׁירָהּ לקבל טומאה, אִיבָּא – יש איסור ליטול אתרוג זה מפני שמכשירו לקבלת טומאה, אבל לְמַאן דְּאָמַר שלא יטול מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִידָהּ, לֵיכָּא – אין איסור ליטול אתרוג זה, משום שקליפתו החיצונה אינה תרומה ואין חשש אם מפסיד את הקליפה החיצונה.

שנינו במשנה: וְאִם נָטַל אתרוג של תרומה טהורה, כְּשֵׁרָה: מבארת הגמרא: לְמַאן דְּאָמַר שהפסול בערלה מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהּ חִיתְּרָא אֲכִילָה, כאן לא שייך לפסול מטעם זה שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בָּהּ – באתרוג של תרומה טהורה חִיתְּרָא אֲכִילָה לכהן, וגם ישראל יכול להאכילה לבן בתו כהן אם קנה אותה מהכהן. וגם לְמַאן דְּאָמַר שהפסול לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ דִּין מָמוֹן, הֲרֵי יֵשׁ בָּהּ – באתרוג של תרומה טהורה יש דִּין מָמוֹן, שהרי כהן יכול לקדש בו אשה, וגם ישראל שנתן לו כהן תרומה, יכול לקדש בו אשה והאשה תמכור את התרומה לכהנים ותקבל את הדמים.

שנינו במשנה: וְאתרוג שֶׁל דְּמַאי בית שמאי פוסלים ובית הלל מכשירים: שואלת הגמרא: מַאי טַעְמַייהוּ דְּבֵית הִלֵּל שמכשירים, הרי אין באתרוג זה היתר אכילה שהרי ספק טבל הוא כיון שהמוכרים הם עמי הארץ ופירותיהם ספק אינם מעושרים. עונה הגמרא: כֵּיוָן דְּאִי בָּעֵי מַפְקַר לְהוּ לְנִכְסֵיהּ וְהָווֹ עָנֵי וְחָזֵי לֵיהּ – כיון שאם ירצה יפקיר את נכסיו ויהיה עני ויהיה רשאי לאכול דמאי, חַשְׁתָּא נַמִּי 'לָכֶם' קָרֵינָא בֵּיהּ – גם עכשיו שלא הפקיר את נכסיו נחשבים הפירות 'לָכֶם' כיון שיכול להפקירם, ונחשב שיש לו בהם היתר אכילה על ידי שיפקיר את נכסיו. וכִּדְתָנַן שמותר לעני לאכול דמאי, מַאֲכִילִין אֶת הָעֲנִיִּים דְּמַאי וְאֶת אַכְסַנְיָא – חילות המלך שמזונותיהם מוטלים על בני המדינה דְּמַאי, שכיון שרוב עמי הארץ מעשרים את פירותיהם, לא העמידו חכמים את דבריהם שהחמירו לאסור דמאי במקום עניים ואכסניא. וּטעמם של בֵּית שַׁמַּאי שפסלו אתרוג של דמאי, כיון שלדעתם גם עָנִי לֹא אָכִיל דְּמַאי – אסור לו לאכול דמאי, דִּתְנַן (אין) מַאֲכִילִין הָעֲנִיִּים דְּמַאי וְאֶת הָאַכְסַנְאִים דְּמַאי, וְאָמַר רַב הוּנָא, תָּנָא, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין מַאֲכִילִין אֶת הָעֲנִיִּים וְאֶת הָאַכְסַנָּאִים דְּמַאי, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, מַאֲכִילִין אֶת הָעֲנִיִּים דְּמַאי וְאֶת הָאַכְסַנָּאִים דְּמַאי.

שנינו במשנה: אתרוג שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּפְדּוּ שֶׁלֹּא לא יטול: מבארת הגמרא: לְמַאן דְּאָמַר שאסור ליטול אתרוג של תרומה טהורה מִפְּנֵי שֶׁמַּכְשִׁירָהּ לקבל טומאה על ידי שנוגע האתרוג במים שעל הלולב ומינויו, גם אתרוג של מעשר שני אסור ליטלו שֶׁהֲרֵי מַכְשִׁירָהּ לקבל טומאה, וגם למעשר שני אסור לגרום טומאה. לְמַאן דְּאָמַר שאסור ליטול אתרוג של תרומה טהורה מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִידָהּ על ידי משמוש הידיים, גם אתרוג של מעשר שני אסור ליטלו שֶׁהֲרֵי מַפְסִידָהּ בנטילה, וגם מעשר שני אסור להפסידו.

שנינו במשנה: וְאִם נָטַל אתרוג של מעשר שני (כשרה) [כָּשֵׁר]: מבארת הגמרא: לְמַאן דְּאָמַר שהפסול באתרוג של ערלה הוא מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהּ חִיתְּרָא אֲכִילָה [ואין צריך שיהיה באתרוג דין ממון], אם כן דין זה שאתרוג של מעשר שני אם נטל כשר כִּדְרַבִּי הַכֹּל הוא, ואף לרבי מאיר שמעשר שני ממון גבוה הוא, שהרי יש בו היתר אכילה, אבל לְמַאן דְּאָמַר שיש פסול לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ דִּין מָמוֹן, צריך לומר שֶׁהָא מַנִּי רַבָּנָן הִיא שמעשר שני ממון הדיוט הוא, ומשום כך נחשב שיש לו בזה דין ממון, אבל לדעת רבי מאיר אין לו במעשר שני דין ממון כיון שהוא ממון גבוה, ואם נטל אתרוג של מעשר שני פסול.

שנינו במשנה: אתרוג שֶׁעָלְתָה חֲזִית על רובו וכו' פסול: אָמַר רַב חִסְדָּא, דָּבָר זֶה רַבִּינוּ הַגָּדוֹל – רב אָמְרוֹ, הַמָּקוֹם יִהְיֶה בָּעֲזָרוֹ, לֹא שָׁנוּ שהאתרוג נפסל מחמת החזזית, אֶלָּא כשהחזזית בְּמָקוֹם אֶחָד באתרוג, אֲבָל אם החזזית היא בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת באתרוג, כָּשֵׁר. אָמַר לֵיהּ רָבָא, אַדְרַבָּה, אם עלתה החזזית בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת יש לפסול את האתרוג משום דְּחָוֶה לֵיהּ אתרוג זה בְּמִנּוֹמָר בגוונים שונים, וּפָסוּל, לפי שאינו הדר. אֶלָּא אִי אִתְּמַר אֲפִיקָא אִתְּמַר – אלא אם נאמרו דברי רב, לא נאמרו על הרישא אלא על הסיפא, ששנינו שאם עלתה החזזית רק עַל מִיעוּטוֹ של האתרוג כָּשֵׁר, ועל זה אָמַר רַב חִסְדָּא, דָּבָר זֶה רַבִּינוּ הַגָּדוֹל אָמְרוֹ וְהַמָּקוֹם יִהְיֶה בְּעֶזְרוֹ, לֹא שָׁנוּ שהאתרוג כשר אף שיש חזזית שמתפשטת במיעוט שטח האתרוג, אֶלָּא אם מיעוט החזזית נמצאת בְּמָקוֹם אֶחָד, אֲבָל אם החזזית מפוזרת בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת ברוב שטח האתרוג, אף שרוב האתרוג הוא ללא חזזית, כיון שברוב שטחו מפוזרת החזזית חָוֶה לֵיהּ האתרוג כְּמִנּוֹמָר, וּפָסוּל. אָמַר רָבָא, וְאם החזזית היא עַל חוּטְמוֹ של האתרוג, דהיינו במקום הגבוה שבאתרוג שמשם מתחיל השיפוע באתרוג לצד ראשו, וַאֲפִילּוּ בְּחזזית בגודל מַשֶּׁהוּ, נַמִּי פָּסוּל, משום ששם הוא עיקר המראה של האתרוג שבו נותן האדם את עיניו.

שנינו במשנה: נִטְּלָה פִּטְמָתוֹ וכו' פסול: תָּנָא רַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְעָזָר – את דין המשנה שנטלה פיטמתו פסול, בלשון נִטְּלָה בּוֹכְיָתוֹ, ונקרא ראש האתרוג בובנא, לפי שהוא חד ועשוי כעין בובנא – כמו העלי שכותשים איתו במכתשת.

שנינו במשנה: אם האתרוג נִקַּלַּף וכו' פסול: אָמַר רָבָא, הַאי אֲתְרוֹגָא דְּאַגְלִיד – אתרוג שנקלף ממנו קרום דק ונעשה צבעו אדום כְּאֲתִינָא סוּמָקָא – כתמרה אדומה, כְּשֵׁרָה. שואלת הגמרא: וְהָא אֲנַן תְּנַן, שאם נִקַּלַּף האתרוג פָּסוּל, ואיך הכשירו רבא. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא,